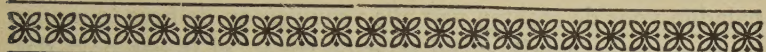
Gereformeerd Theologisch Tijdschrift.
Redactie-Adres: Prof. Dr T. HOEKSTRA te Kampen.
Aflevering 12. April 1929.

HET VROUWENKIESRECHT IN DE KERK

door

Ds. J. POST te Axel.

Voor enkele jaren werd in „de Wekker" (Christel. Geref.) het volgende geschreven: „De Hervormde Synode heeft met 3 stemmen tegen het Vrouwenkiesrecht aanvaard, de Geref. Kerken zullen volgen".

Of deze profetie bewaarheid zal worden, ligt ook thans nog in de toekomst, maar de aandrang, die hiertoe door sommigen ook op de Synodes der Geref. Kerken wordt uitgeoefend houdt steeds aan, en de zaak is nog altijd in onderzoek. Ook komen er hoe langer hoe meer invloedrijke mannen, die zich ten gunste van het kiesrecht van de vrouw in de kerk uitspreken.

Ook in het Geref. Theol. Tijdschrift is in de laatste jaren meer dan eens het pleit voor de invoering van deze zaak in onze kerken gevoerd, zoo door Ds. H. C. v. d. Brink, thans, helaas, niet meer tot onze kerken behoorend, door Ds. C. Lindeboom en voor kort door den heer J. v. d. Spek (in het nr. van Dec. 1928).

Het is daarom billijk, dat ook een enkele maal het woord wordt gevoerd door iemand, die bezwaren tegen „het vrouwenkiesrecht in de kerk" heeft. Anders zou, wanneer straks de profetie van Ds. H. Jansen vervuld mocht zijn, deze gewichtige overwinning door de voorstanders al te gemakkelijk zijn behaald. Om de eer der overwinning dus des te grooter te maken, wil ik meewerken, opdat zij straks met fierheid kunnen zeggen, alle bezwaren te hebben weggeslagen.

Het moet anders op zich zelf al een groote voldoening zijn, na „2000 jaar van onrecht" in de kerk van Christus, als paladijn voor de rechten van alle vrouwen op de bres te mogen staan nu onze heerlijke tijd daartoe roept, al is het ook, dat, zooals altijd, de betrokkenen niet die waardeering toonen, die een zoo nobel streven toekomt.

Ds. van den Brink gevoelt dit blijkbaar diep, waar hij klagend doch moedig zijn artikel in het jaarboek der ook blijkbaar van dezen ban bevrijde kerken, 1929, en in „Woord en Geest" van 4 Jan. l.l., besluit met deze woorden, die dan wel het meest gericht zullen zijn tegen de Geref. kerken : „De vrouwen dragen deze achteruitzetting met lijdzaamheid. 'k Acht dit een blijk van haar groote bescheidenheid. Doch dit ontslaat den mannen, kerkleden en kerkeraadsleden, niet van hun roeping, doch moet hen juist des te meer dringen tot de nobele taak, om het voor de verongelijkte zusters op te nemen, en haar aan haar recht te helpen".

De heer J. v. d. Spek (Geref. Theol. Tijdschr. 29e jaarg. 8 pag. 327) redeneert in denzelfden geest tegen Bavinck's gedachte, om eerst het verlangen naar het stemrecht bij de vrouwen sterker te doen worden, en het haar daarna toe te kennen : „O. i. is het gezag der H. Schrift hier beslissend. En die vordert het stemrecht der vrouw naar geest en strekking Indien onze vrouwen door eeuwenlange achteruitzetting gewend zijn aan een vernederende positie, dan behooren prediking en catechetisch onderwijs haar tot beter inzicht te brengen."

Het is vooral deze welgemeende raad aan alle predikanten, die ik overigens zelfstandig genoeg acht om zonder deze broederlijke vermaning hun weg te kiezen, die mij den pen doet opnemen, omdat het mij altijd nog eenigszins gevaarlijk voorkomt, dezen weg in te slaan, althans wanneer deze zaak niet beter Schriftuurlijk gefundeerd is als door het betoog van den heer Van der Spek.

Ik moet overigens aangaande mijzelf bekennen, dat ook ik niet ontkomen ben aan de bekoring van het nieuwe en frissche,

dat onze tijd, althans schijnbaar, vóór heeft boven andere tijden, wat niet het minst te danken is aan den toenemenden invloed van de vrouw in de samenleving, maar ik vrees nog altijd, dat ook de bekoring die van de vrouw in 't algemeen op den man uitgaat, mij hierin parten speelt.

Tevens wil ik zeggen, dat ik van niets méér een afkeer heb, dan hiervan, dat bekrompen menschen, die het leven niet kennen en waardeeren, vanuit hun muffe studeerkamers de regelen voor het leven met groote preciesheid meenen te moeten aangeven.

Liever zou ik dan ook maar meezingen in het koor dan bezwaren te berde brengen, wanneer het niet was, dat die bezwaren mij bijgebracht werden, naar ik meen, door de H. Schrift, die ik altijd nog nieuwer en frisscher acht dan alles wat de nieuwe tijd als zoodanig aanbiedt.

Al zal ik mij dus in het volgende een tegenstander toonen van het vrouwenkiesrecht in de kerk, dit neemt niet weg, dat ik mij volgaarne wil laten overtuigen door ieder, die in deze kwestie beter licht kan laten schijnen.

* * *

Ter zake dan.

Mijn eerste bezwaar is, dat, naar ik meen opgemerkt te hebben, de voorstanders van het vrouwenkiesrecht in de kerk, zoo bitter weinig bewijsmateriaal uit Gods Woord bijbrengen.

Men kan wel zeggen: „de H. Schrift vordert het stemrecht der vrouw naar geest en strekking", maar men moet dit bewijzen. Ik voel nog altijd meer voor de stelling: *het vrouwenkiesrecht is in strijd met de H. Schrift naar geest en letter.* En ik wil trachten dit te bewijzen.

Vooraf moet ik opmerken, dat het door de voorstanders aangevoerde Schriftuurlijk argument m. i. slechts vermeend bewijs is.

Allereerst berust het op het negatieve betoog, dat in den eersten tijd na Christus, wanneer de „broeders" aangesproken worden, in deze aanspraak de zusters mede begrepen kunnen

zijn Ik wil dit gaarne toegeven. Hand. 6 : 3 waar staat : „Ziet dan om *broeders naar mannen !*" is wel krachtig, maar wordt in onze dagen niet meer verstaan, en zal, wanneer we nog eens een nieuwe overzetting krijgen, voor ons geslacht moeten luiden : „Ziet dan om zusters en broeders naar vrouwen en mannen."

Ook wil ik niet twisten over de interpretatie van een Grieksch woord in de Handelingen der apostelen. Het komt er m. i. zeer weinig op aan.

Het tweede argument, dat de H. Schrift de vrouwen hoog eert, wordt door niemand tegengesproken.

En het derde, dat door den heer v. d. Spek ook weer gebruikt wordt, is het beroep op de uitdrukking : „In Christus is noch man noch vrouw". Dit is dus feitelijk het eenige beroep op de H. Schrift, en het zou moeten beteekenen, dat in Christus, en dus ook in Zijn kerk hier, de onderscheiding van man en vrouw wegvalt. Nu zou deze uitdrukking op zichzelf nog niet veel beteekenen, want wat geldt voor het mystieke lichaam van Christus en van Zijn kerk hiernamaals, geldt nog niet voor de zichtbare kerk hier op aarde, voor wie de aardsche verhoudingen nog geldende zijn. Maar zeer jammer voor degenen, die het aanhalen, is, dat dit vermeende Schriftbewijs in heel den Bijbel niet voorkomt. Bedoeld wordt zeer waarschijnlijk het woord, dat voorkomt in Gal. 3 : 28, waar staat : „In Christus is geen man en vrouw." Wel gaat daar vooraf : „Daarin is noch Jood noch Griek, noch dienstbare noch vrije." Het verschil in natie evenals het verschil in stand, valt dus in Christus weg, maar niet het verschil van man en vrouw. Dân zou er moeten volgen: „In Christus is noch man noch vrouw". Maar om deze misvatting te voorkomen laat de H. Geest volgen : „daarin is geen man en vrouw." Het oude „man en vrouw", dat van 't begin af in de H. Schrift voorkomt, d. i. de huwelijksverhouding valt in Christus weg, (Matth. 22 : 30) maar de man blijft in Christus man, de vrouw blijft in Christus vrouw. De scheppingsordinantie Gods wordt in Christus niet opgeheven. Deze tekst kan dus allerminst als

argument dienen voor het vrouwenkiesrecht, en er blijft dus van alles niets over.

Ja ; de heer v. d. Spek doet nog een poging om de Schrift op zijn hand te krijgen. En, (het spijt mij, maar ik moet dit constateeren) dit is zoo mogelijk nog sterker illustratie van oppervlakkig omgaan met de Schrift en van de ledigheid van zijn betoog in dezen. Hij „verstout" zich om zijn eigen meening aan Christus in den mond te leggen. Op pag. 331 zegt hij, met betrekking tot het door hem in onze kerken geconstateerde groote onrecht aan de zusters der gemeente aangedaan, met pathos : „Met onweerstaanbare kracht kwam de vraag bij mij op : Wat zou Christus hiervan zeggen ?" En hij geeft het antwoord van Christus als volgt zonder eenigen twijfel : „Dat is niet volgens mijn heiligen wil. Ook de vrouwen zijn mijner zalving deelachtig, en staan in de volle rechten in het ambt der geloovigen."

Even „stout" is hij (pag. 233), waar hij Christus de vraag laat beantwoorden : „Is het naar uw wil, dat wij de vrouwen uitsluiten van het stemrecht ?" Het antwoord, dat hij Christus laat geven luidt : „Heb ik niet door vrouwen het eerste opstandingsevangelie laten verkondigen ? Hebben de vrouwen niet heur geloof zelfs met haar bloed bezegeld ? Hebben ze heur kinderen niet in de vreeze des Heeren opgevoed ? Zijn ze niet mijner zalving deelachtig ? En zoudt gij dan niet erkennen het recht, dat zij krachtens het ambt der geloovigen bezitten, om aan de verkiezing van ambtsdragers in mijne gemeente mee te werken ?"

Ik kan verzekeren, dat zulke toornende woorden bij mij het tegengestelde uitwerken van wat ermee beoogd wordt, dat het mij leed doet, dat zulk een handelwijze onweersproken blijft in een vergadering van ambtsdragers, zoodat ze nog in het gedrukte referaat voorkomen, en dat ik huiverig ben voor zulk een lichtvaardig gebruik van Christus' Naam.

Neen, wie zich op Hem beroept, moet kunnen zeggen : „daar staat geschreven !" Wanneer *dit* waar zou zijn, dan is het wel zeer duidelijk, dat de apostelen, vooral Paulus en

Petrus inzake de plaats van de vrouw in 't algemeen, den Heere Jezus in 't geheel niet hebben begrepen, en de gemeente van stonden aan in een verkeerd spoor geleid, ja is het dan wel de H. Geest geweest, die de gemeente geleid heeft in alle waarheid ? Neen, willen ook wij in onze kerken de leiding in de waarheid hebben, dan moeten we ons vasthouden aan Gods Woord. En ik ontken ten stelligste, dat Christus zóó spreekt. Ik denk veeleer, dat Christus ook op zulke vragen mutatis mutandis van toepassing zou doen zijn, wat Hij zegt (Matth. 19 : 4 en 8) : „Hebt gij niet gelezen, die van den beginne de menschen gemaakt heeft, dat Hij ze gemaakt heeft man en vrouw?" „Van den beginne is het alzoo niet geweest!" En met zekerheid het woord uit Marc. 7 : 19 : „Makende alzoo Gods gebod krachteloos door uwe inzetting."

Degenen die zich kanten tegen de invoering van het kiesrecht der vrouwen in de kerk, behoeven waarlijk nog niet als zoo achterlijk voorgesteld te worden. Zij meenen, dat de H. Schrift, die in haar geheel ook een taal spreekt, niet in deze richting voert ; dat de Geest van de Schrift er tegen pleit ; en dat er ook woorden zijn, die de invoering van het kiesrecht der vrouw in de kerk verbieden. 1 Cor. 14 : 34 („dat uwe vrouwen in de gemeente zwijgen") en 1 Tim. 2 : 11—13 („een vrouw late zich leeren in stilheid en in onderdanigheid. Doch ik laat de vrouw niet toe, dat zij leere, *noch over den man heersche,* maar wil, dat zij in stilheid zij, want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva," of met m. a. w. „de vrouw is uit den man" (1 Cor 11 : 8) blijven woorden *Gods,* hoe nieuw de tijden ook mogen worden.

Zoolang men niet beter beslagen ten ijs kan komen, lijkt het mij in elk geval verstandiger, van den nieuwen tijd te eischen, dat hij zich aansluite bij de Schrift, dan wel omgekeerd de H. Schrift aan te passen bij den tijd, en op zulke zwakke gronden, wat het schriftuurlijke betreft, tot de kerken te komen met den eisch van invoering van het vrouwenkiesrecht onder beschuldiging van „eeuwenlange achteruitzetting" der vrouw in „een vernederende positie".

* * *

De usantie der kerken, die trouw willen zijn aan Gods Woord, van het begin onzer jaartelling afaan, dat de regeering der kerk gekozen wordt door de mannelijke leden, vloeit m. i. uit den geest der H. Schrift rechtstreeks voort, en ik heb mij nooit kunnen begrijpen, dat hierin eenige achteruitzetting of vernedering van de vrouw gelegen is. Ook heb ik hiervoor nog nooit een vrouw bepaald hooren klagen, evenmin als dat ik ooit een huisvrouw heb hooren zuchten over achteruitzetting, omdat haar man de zaken doet.

Dat deze usantie uit den geest van heel de H. Schrift voortvloeit, vindt zijn oorzaak hierin, dat de H. Schrift aansluit bij het leven, en dus rekening houdt met- en uitgaat van de *grondvariatie* in het menschelijk leven : *„man en vrouw"*.

Juist omdat héél de H. Schrift van deze zuivere onderscheiding vol is, is het schijnbaar eenigszins moeilijk om een punt van aanvatting te vinden in deze kwestie, die nooit zóó sterk aan de orde geweest is als in onze dagen.

Maar Paulus geeft in de zooeven genoemde texten (1 Cor. 14 : 34 en 1 Tim. 2 : 12) toch duidelijk de lijn aan, waarin de zichtbare kerk hier op aarde zich voortaan in dit stuk zal hebben te bewegen.

Wanneer dit waar is, dan blijft deze eisch tot het einde der wereld toe, en zal Christus straks bij Zijn wederkomst die grondvariatie, wat de door Zijn Geest gegeven regel betreft, bij Zijn kerk ook nog in eere moeten vinden.

En dan is, wat het punt in kwestie betreft, vooral van beteekenis dit woord van den apostel Paulus 1 Tim. 2 : 12 : „Ik laat de vrouw niet toe, dat zij leere noch over den man heersche". Het leer- en regeerambt is dus door Gods Woord in zijn kerk aan de vrouw ontzegd. Zoolang men dit woord zoo verstaat, is dus het *passieve* vrouwenkiesrecht in de kerk uitgesloten.

Maar onze vaderen hebben het altijd zoo verstaan, dat daarmede ook het *actieve* kiesrecht aan de vrouw ontzegd is. Dit vloeide voor hen voort uit het verbod : „Ik laat aan de vrouw niet toe, dat zij over den man heersche".

Immers zij beschouwden het uitbrengen van de stem niet maar als een spreken in de gemeente, maar als een beslissende daad, en wel beslissend in de heerschappij.

Voetius noemt deze daad dan ook een „actus regiminis", een regeerdaad. Natuurlijk in den zin van : aanwijzen, wie regeeren zal. Hij spreekt van de potestas ordinis et regiminis, d. w. z. over de macht om orde te stellen en te regeeren, die aan de *gemeente in haar geheel* toekomt (in onderscheiding van die welke alleen aan de ambtsdragers geschonken is) en die potestas, zegt hij, wordt door de gemeente in de eerste plaats *uitgeoefend bij de verkiezing der ambtsdragers.* (Politica ecclesiastica I 219.)

Voetius toornt tegen de Remonstranten in zijn dagen, die zelfs de vrouwen aan de verkiezing der ambtsdragers lieten deelnemen (pol. eccl. III 356.) Christus heeft deze macht aan de vrouw in de gemeente niet gegeven. Het meestemmen van de vrouw in zaken van kerkregeering moet leiden tot het invoeren van een vrouwenheerschappij over de gemeente.

„Wat de geestelijke betrekking tot Christus aangaat is er geen onderscheid tusschen man en vrouw. Maar hieruit volgt niet, dat er ook, wat het uitwendige en de zichtbare kerk betreft, geen onderscheid meer zou bestaan". Voetius maakt tusschen die beide scherp onderscheid. Op de vraag, of er wat hun kerkelijken staat betreft, onderscheid is tusschen man en vrouw, antwoordt hij : „Indien gij het oog hebt op de mysticke kerk en op de inwendige, onzichtbare eenheid, gemeenschap en verhouding tot Christus, *dan* is er tusschen man en vrouw geen onderscheid, omdat in Christus niets beteekenis heeft, dan het geloof door de liefde werkende (Gal. 5 : 6), alle geloovigen een even dierbaar geloof hebben, en daarin is geen man en vrouw — maar indien gij onder de kerk verstaat de uitwendige, zichtbare en geïnstitueerde kerk, dan is er wel verschil, zooals daaruit blijkt, dat het aan de vrouwen niet geoorloofd is, in de gemeente te spreken of een voorgangster te zijn. (Pol. eccl. dl III p. 206.)

Nog één woord van Voetius wil ik aanhalen : „De gemeen-

teleden verleenen door hun verkiezing de macht aan de ambtsdragers, en zelfs wanneer de kerkeraad verkiest, doet hij dit niet, omdat deze macht oorspronkelijk aan den kerkeraad toekomt, maar alleen als daartoe gemachtigd en gelast door de gemeenteleden". (Pol. eccl. I 228.)

Ik breng deze citaten bij, om te laten zien, wat onder de gereformeerden van ouds de opvatting geweest is. (Trouwens ook Calvijn redeneert in denzelfden geest.) Het uitbrengen van de stem is implicite het beslissen over de heerschappij. Zoo wordt het ook verstaan door onze geloofsbelijdenis.

Onze catechismus spreekt in antwoord 85 uit, dat „de opzieners zijn degenen, *die van de gemeente tot het ambt verordineerd zijn.*" Art. 31 van onze confessie zegt: „Ze behooren verkozen te worden door *de wetige verkiezing der kerk.*"

Het bevestigingsformulier stemt hier geheel mee in.

Ten slotte staan de kerken ook *praktisch* geheel op dit standpunt. Ook al heet in sommige kerken de *kerkeraad* de ambtsdragers te benoemen, en dus zich zelf aan te vullen, geen kerkeraad zal het wagen een ander te benoemen, dan dengene, die door de gemeente gekozen is, op grond dat de gemeente slechts advies geeft en niet aanwijst. *)

Ik meen dus aangetoond te hebben, dat de eisch van vrouwenkiesrecht naar mijn tot dusver nog niet geschokte overtui-

---

*) Opmerkelijk is het dat Ds v. d. Brink ook niet spreekt van „advies". Hij klemt zich vast aan het woord „voorkeurstem". En ik stem hem toe, dat men aan die uitgebrachte stem niet zoo ontzaggelijk verstrekkende waarde en kracht moet toekennen. In de praktijk is het niet veel meer dan een „voorkeurstem" zooals hij het noemt, een keuze uit twee, die door den kerkeraad beide goed geacht zijn. Maar het komt op het beginsel aan. Het verschil tusschen ons ligt hier, dat Ds v. d. Brink zegt: dat stellen van een dubbeltal is de beslissende daad, die door den *kerkeraad* geschied is, en de gemeente krijgt nu de voldoening uit twee te mogen kiezen. Terwijl ik volhoud, dat het stellen van candidaten, dat zich niet tot twee voor één vacature mag beperken, wanneer er meerdere broeders in aanmerking komen, behoort tot de taak van den kerkeraad om leiding te geven aan de verkiezing, die door de gemeente geschiedt, een leiding, die noodig is, omdat de kerkeraad de broeders kent.

ging, in strijd is met de H. Schrift, met onze belijdenis en met de praktijk onzer kerken, inzake de kracht van de stem.

Nu blijft er van mijn standpunt uit gezien, nog één bezwaar over. En dat is de *kerkenordening*. Aan deze klemmen de voorstanders van vrouwenkiesrecht zich dan ook krampachtig vast.

De K. O. toch zegt :

In art. 4 : De wettelijke beroeping dergenen, die tevoren in den dienst niet zijn geweest, zoowel in de steden als ten platten lande, bestaat :

Ten eerste, in de verkiezing, dewelke na voorafgaande gebed engeschieden zal *door den kerkeraad en de diakenen*.

In art. 5 : Nopens de dienaars, die nu alreede in den dienst des Woords zijnde, tot een andere gemeente beroepen worden, zal desgelijks zoodanige beroeping geschieden, zoowel in de steden als ten platten lande, *door den kerkeraad en de diakenen*.

In art. 32 : De ouderlingen zullen *door het oordeel des kerkeraads en der diakenen* verkozen worden.

In art. 24 : Dezelfde wijze die van de ouderlingen gezegd is, zal men ook onderhouden in de verkiezing, approbatie en bevestiging der diakenen.

Dit alles laat aan duidelijkheid niets te wenschen over. *Niet bij de gemeente, maar bij den kerkeraad* berust volgens de K. O. het recht en de macht van de verkiezing der ambtsdragers.

Wat zullen we nu hiervan zeggen ?

Dit, dat, wanneer het voorgaande onwederlegbaar is, de Kerkenorde zoo snel mogelijk daarmede in overeenstemming moet worden gebracht. De K. O. is in dezen een voortdurende bron van veel heilloos gekibbel, en voert door deze afwijking van de waarheid, niet alleen op het principieele punt van de plaats der vrouw, maar ook op andere punten op een dwaalspoor.

Daarom mag ik bij dezen wel de verwachting uitspreken, ja het verzoek richten tot de door de laatste synode nieuwbenoemde commissie, inzake „het vrouwenkiesrecht in de

kerk," dat zij tegelijk een einde tracht te maken aan deze hierarchische dwaling van onze kerkenordening, waaruit reeds zooveel misverstand is opgekomen, door de aandacht der komende Synode terdege bij dezen misstand te bepalen, om tot wijziging van de K. O te komen.

* * *

Wanneer mijn betoog tot hiertoe in de hoofdzaak juist mocht zijn, dan voert het vrouwen*kiesrecht* zonder eenigen twijfel tot vrouwen*heerschappij* in de kerk.

Ik wil daarmee volstrekt geen schrikbeeld ophangen van hetgeen ons van onze vrouwen te wachten zou staan. Ik ben integendeel overtuigd, dat dit zoo'n vaart niet zou loopen, daar de vrouw zelf, naar mij meermalen gebleken is, in dit stuk veel fijner voelt dan de man, die altijd over haar achteruitzetting in het kerkelijke praat. Maar het gaat hier over het beginsel, en dan mag een daad, waartoe men de kerk oproept, niet beschouwd worden losgemaakt van de consequenties, die er uit voortvloeien.

Wanneer het stemmen een bestanddeel van de regeermacht is, in den zin door mij zooeven ontwikkeld, dan *is* het actieve kiesrecht in beginsel alreede vrouwenheerschappij in de kerk.

Immers dan is de mogelijkheid geschapen, dat tot regeerders der kerk steeds worden aangewezen diegenen die naar de vrouwelijke keuze de meest geschikte zijn, en waar de vrouw, naar de huidige treurige ontwikkeling met betrekking tot het mannelijk geslacht, veel flinker, belangstellender en trouwer is in doorsnee dan de man, zal dit op den duur een groote verandering teweeg brengen in het element, waaruit de kerkeraden bestaan. Vrouwelijke aard en motieven zijn nu eenmaal gansch andere dan die bij den man, en het is met het oog daarop, dat de apostel Paulus zich zoo scherp ze tegen het opkomend feminisme in de kerk van zijne dagen. Paulus is m. i. tegen het actieve kiesrecht duidelijk genoeg. Wel stel ik me voor, dat we voorloopig daarvan de schadelijke gevolgen niet zouden zien, maar we hebben ons een ontwikkeling

te denken van eeuwen, en dan zou het op den duur wel eens als een groote fout voor het kerkelijk leven kunnen worden geconstateerd, wat thans door ons gedaan zou worden, wanneer de mannen, die deze zaak aan de kerken trachten op te dringen, in hun streven mochten slagen Zooals het trouwens m. i. alreeds als een groot verzuim aan onze kerken, die zoo groote verantwoordelijkheid hebben, als draagster van het Woord Gods, kan worden aangerekend, dat zij in het staatkundige in deze zaak niet tijdig genoeg voorlichting gegeven hebben, maar, in sommige voormannen, eerder medegewerkt hebben om het revolutionaire vrouwenkiesrecht binnen te halen.

Ik kan het trouwens onmogelijk anders zien, of hetzelfde verschijnsel in kerk als staat komt uit dezelfde beweging en uit hetzelfde beginsel op, en het is wel zeer opmerkelijk, dat het op beide terreinen vastloopt op het punt van de regeermacht, waar de H. Schrift aan de vrouwenbeweging een halt! toeroept. In het kerkelijke is deze inwerking op de regeering nog meer rechtstreeks dan in het staatkundige, waar het bij dit laatste nog een getrapte verkiezing is via de volksvertegenwoordiging. [1])

Ook kan ik niet inzien, dat, wanneer men eenmaal door de invoering van het actieve vrouwenkiesrecht de bestaande slagboom heeft opgeheven, er eenige waarborg overblijft, dat ook niet na verloop van tijd het *passieve* V. K. moet worden ingevoerd. De toestand, die we straks zullen krijgen, wanneer de vrouwen bij de kerkelijke stembus den doorslag kunnen geven, lijkt mij veel onbillijker, dan de achteruitzetting en vernedering die we thans hebben. Immers dan krijgen we dit, dat de vrou-

---

[1]) Ik kan de gedachte niet van mij afzetten, dat de fout in onze kerkenorde, die er van uitgaat, dat de kerkregeering zich zelf aanvult, en het uitbrengen van de stem dus geen invloed op de regeering heeft ook op de gedachtengang onzer broeders in 1917 voor het staatkundige misleidend heeft ingewerkt. Want wanneer de stem in de kerk geen aanwijzende en beslissende kracht heet, dan in elk geval voor den staat niet, en dan is er niets tegen het V. K. aan te voeren, wat ik terstond toegeef.

wen altijd gedwongen worden te stemmen op *mannen*, terwijl het weer niet te ontkennen zal zijn, dat onder het vrouwelijk deel van de gemeente uitnemende krachten zullen schijnen te zijn voor de bekleeding van het ambt.

Allereerst krijgen we met zekerheid dit, dat voor het ambt van diaken vrouwen worden gecandideerd. Het staat nu al-lang vast, dat de H. Schrift hiertegen geen bezwaar heeft. Welnu, daar krachtens het beginsel van de kerkenorde, de kerkeraad verkozen wordt door den kerkenraad en *de diakenen*, [1]) daar zal men toch zeker zoo hard niet willen zijn, om terwille van de zusters de kerkenorde te wijzigen, en dit laatste te schrappen.

Me dunkt, dat de vrouw, waar immers de kerkeraad zich-zelf aanvult, dan toch een groot stuk van de regeermacht uitoefent bij deze aanvulling of z.g. candidaatstelling.

Waarom zullen dan de Schriftuurlijke gronden tegen het passieve V K. verder zoo streng blijven gelden. De H. Schrift is toch zoo onredelijk niet. Neen, het komt mij voor, dat het invoeren van het actieve kiesrecht in kerk zoowel als staat met onthouding van het passieve te vergelijken is met de daad van de verdedigers eener stad, die de wallen prijsgeven, en er zich verder op blijven beroemen, dat ze 't stadhuis nog bezet houden.

* * *

Tot op heden, gezien de zeer zwakke gronden, die men aanvoert, kan ik het streven van de voorstanders van het vrouwenkiesrecht van Christelijke zijde, niet anders zien dan als het spelen van een zeer onverantwoordelijk spel.

Immers men heeft den tijdgeest geheel mee, en er is niets gemakkelijker dan zijn tegenstanders tegenwoordig te disqua-

---

[1]) Hier komt wel heel sterk uit, dat de opstellers van de K. O. nimmer eenige gedachte aan vrouwenkiesrecht hebben gehad. Anders zouden ze dit gevaar hebben voorzien. Het was dus voor hen uitgesloten. De *gedachte* zelfs, laat staan de zaak zelf.

lificeeren als achterlijken, die het leven niet verstaan en hun tijd niet begrijpen.

Door op het gevoel te werken komt men bij de tegenwoordige mannen en vrouwen heel ver, en het beroep op de Schrift wordt reeds in onze kringen met een hooghartig lachje afgewezen. Het overkwam schrijver dezes, dat dit beroep werd beantwoord met een beroep op het voorbeeld van Coornvelt uit „de Opstandingen" van Jo v. Ammers-Küller.

Dan vraagt men toch : Heeft de Bijbel bij zulke Gereformeerden dan geen gezag meer, en hoe diep is de antichristelijke geest onder ons al niet doorgedrongen ?

't Is heel gemakkelijk, zooals de heer Van der Spek doet, de menschen onder den indruk te brengen van het beeld van de weduwe, die niet stemmen mag en opgeschoten jongens, die dit recht wel hebben. We stemmen gaarne toe, dat het oordeel van zulk een zuster veel meer waard zal zijn dan dat van vele mannen. Gaarne zou ik ook den leeftijdsgrens voor stemgerechtigde leden bepaald zien op b.v. 23 of 25 jaar. Maar is dit onrecht, dat toch waarlijk van 't begin af aan bestaan heeft, nu in onze dagen ineens werkelijk zoo schreeuwend ? En zou het zóó door de zusters worden opgevat ? Is het uitbrengen van de stem voor de voorstanders van het V. K., die dit ter anderer zijde reduceeren tot een „voorkeurstem", waarvan alle kracht en beteekenis wegvalt, opdat het toch maar niet een inwerken op de regeermacht zou zijn, nu ineens van zoo overweldigend belang voor de vrouwen geworden, dat moeders dit groote voordeel aan hare zonen moeten misgunnen !

Wij komen in onzen tijd wel eenigszins met de H. Schrift in de knel, daar het toch geen pas meer geeft, woorden als Ef. 5 : 24 en 1 Cor 11 : 9 nog in 't publiek aan te halen en vooral niet om uit deze woorden, die eerst betrekking hebben op het huwelijk en het huisgezin eenige gevolgtrekking te maken voor de verhouding der geslachten in de samenleving, die uit de huisgezinnen is opgebouwd.

Doch al staan de leden van Christus' kerk allen zelfstandig

voor God, en zijn man en vrouw even waardig, ik houd staande, dat het belang van het huisgezin voor de bloei der kerk van de allergrootste beteekenis is, en daarom lijkt het mij gevaarlijk, in dezen al te veel te luisteren naar de eischen des tijds, die later in den regel uitkomen als eischen van den tijdgeest, die een bepaalde periode beheerscht.

Des te meer rust op ons de plicht, het licht van Gods Woord te laten schijnen, en nauwkeurig te onderzoeken, wat Hij van ons eischt in de gevaarlijke tijden, die we beleven.

De mannen dwingen geen eerbied af, vrouwen en kinderen zijn geinfecteerd met den geest van den opstand, door den man vooral gepredikt. Het kind is niet anders dan vroeger, zooals wel beweerd wordt, maar het leeft in een veel moeilijker tijd. Het is verre van mij, dat ik hiermee de gedachte zou willen voet geven, alsof ernstige broeders en zusters, die over vrouwenkiesrecht anders denken dan ik, hierin ook maar in 't minst zouden meegaan. Het is er mij alleen om te doen, te laten uitkomen, hoezeer we juist thans de leiding noodig hebben van de H. Schrift en die alleen. Ik denk, dat het voor heel de maatschappij goed zou zijn, wanneer we een massa dingen, die we nu meenen te moeten weten, prijsgaven om ons meer te kunnen toeleggen op het eenvoudig en onderworpen lezen en onderzoeken van den Bijbel. Dat is het heerlijke wat ik meen te mogen verwachten van onze Geref. jeugdbeweging, en niet het minst van de meisjes, die zoo ijverig en belangstellend zijn. Ze maken de jongens in 't algemeen beschaamd, ook op de catechisaties. Maar ik vrees daardoor niet voor het overwicht van de vrouw voor de toekomst in onze kerken. Ik begroet dit integendeel met blijdschap, omdat het de flinkheid en de pittigheid van onze geref. vrouwen toont, al staat hiertegenover een beklagenswaardig tekort van de zijde van den man. Laat deze beweging maar goed geleid worden, en geef aan de vrouw maar zooveel zij begeert de kennis van Gods Woord en van de beginselen daarvan voor alle terrein. Laat zij den man maar tot nog grooter beschaming strekken, want God geeft ons in zulke meisjes en vrouwen

een rijken zegen, in dezen weg zal de vrouw de ware opvoedster worden van den man in de toekomst, en zoo heb ik hoop, dat het woord der H. Schrift vervuld wordt: „Want gelijkerwijs de vrouw uit den man is, *alzoo is ook de man door de vrouw;* doch alle dingen zijn uit God". (1 Cor. 11 : 12)

De vrouw, die het zoo verstaat voelt zich door de Schrift niet achteruitgezet of vernederd, en heeft niet de minste behoefte aan het kiesrecht, dat men haar tracht op te dringen. Zij zal zich juist doen gelden op de wijze zooals Gods Woord overeenkomstig de schepping van man en vrouw het aangeeft, en de mannen der toekomst, gekweekt door zulke moeders, zullen hun roeping ten opzichte van de kerk weer verstaan. Ik verwacht dus zeer veel van de vrouw, maar dan in den rechten weg. Eerste eisch is, dat wij tegenwoordig goede voorlichters zijn voor de vrouw. Dan zal het wel uitkomen, dat de kerk in de eerste tijden, wat betreft het vrouwenkiesrecht, niet den verkeerden weg is ingestuurd.

* * *

Het komt mij altijd weer voor, dat men over 't algemeen veel te weinig gewicht hecht aan de Schepping van den mensch, „man en vrouw" (Gen. 1 : 27) of, zooals ik het zooeven noemde, aan de grondvariatie in het menschelijk leven, man en vrouw.

Deze grondvariatie blijft ook in het leven hiernamaals, al zal daar de huwelijksverhouding, het „man en vrouw", zooals wij dat hier kennen, wegvallen (Gal. 3 [28]). Die grondvariatie blijft, omdat God het eenmaal zoo geschapen heeft.

De Schepper heft zijn Schepping niet op, en het zal in den hemel niet alles dooreenvloeien. Maar de vrouw zal in den hemel dezelfde persoon wezen, en dus vrouw, de man man.

Dit verandert in der eeuwigheid niet, en dus wordt het nooit: „In Christus is noch man noch vrouw".

Ik stel mij voor, dat daar ieder mensch naar zijn eigen individualiteit naar de bijzondere gaven door den Schepper in hem als schepsel gelegd, in heerlijkheid scherp zal uitkomen

in onderscheiding van allen, en tegelijk in volmaakte samenbinding onderling onder het Hoofd Christus. Onder dat Hoofd zal daar ook regeering, leiding en orde zijn, en het scheppingsonderscheid tusschen man en vrouw zal daar juist veel scherper en heerlijker uitkomen. Dáár zal de vrouw dus veel schooner naar haar aard en karakter blinken, dan in onze tot degeneratie leidende toestanden. Wat is er heerlijker voor haar dan zich te ontplooien als *vrouw*.

Het „man en vrouw" zal daar in een veel hooger huwelijk zijn opgeheven, n.l. het huwelijk tusschen Christus en zijn gemeente (Ef. 5). Maar die Vrouw, de kerk in heerlijkheid, zal toch uitkomen in twee groote bestanddeelen, en elk die tot haar behoort, zal een vertegenwoordiger zijn óf van het mannelijk óf van het vrouwelijk type.

Daarom ligt, naar mijn bescheiden meening, de kracht van ons, die Zijn kerk hier op aarde vertegenwoordigen, niet in het verdoezelen en dooreenwarren van de lijnen en de verhoudingen van het mannelijke en het vrouwelijke geslacht, en in een meeroepen in het revolutionaire koor, maar juist omgekeerd, dat aan man en vrouw onbevreesd de Schriftuurlijke lijnen worden voorgehouden. Dan wordt het geluk van beide bevorderd.

* * *

Nog zou ik kunnen ingaan op velerlei dingen, die worden bijgebracht om het streven naar vrouwenkiesrecht te steunen, zooals bijv. dat dan ook de „approbatie" van gekozen ambtsdragers regeermacht zou zijn, maar het is m. i. te nietig om met zulke dingen aan te komen, en daarom veronderstel ik ook, dat men het niet meer zal doen.

Het gaat om 't beginsel en ik concludeer, dat, wanneer mijn bezwaren, bijgebracht op grond van de H. Schrift, schepping van den mensch en regeering der kerk, waarlijk goed gegrond zijn, het streven naar „het vrouwenkiesrecht in de kerk" veroordeeld moet worden, en dat het dus zeer te betreuren zou zijn, wanneer de in 't begin genoemde profetie in vervulling zou gaan.

HET VASTEN

door

Ds A. B. W. M. KOK van Zaamslag.

II. (Slot).

Treden we nu het Nieuwe Testament binnen, dan ontmoeten we ook daar tweeërlei vasten : het vormelijke en het vrome vasten.

De Farizeërs hebben de lijn van 't verkeerde vasten doorgetrokken.

Zij vastten dikwijls en rekenden 't vasten tot de vele verdienstelijke werken, die ze Gode konden aanbieden, in ruil waarvoor zij aanspraak op de rechtvaardigheid meenden te kunnen maken.

Zij letten meer op 't *aantal keeren*, dat zij vastten, dan op de *zielsgesteldheid* onder 't vasten.

Ieder denkt hier terstond aan den Farizeër in den tempel, die vast overtuigd is, dat hij door zijn vele uitwendige werken zich voor God kan rechtvaardigen en ook het tweemaal-per-week-vasten telt onder zijn vermeende deugden.

De wettische Joden toch hielden naast de buitengewone en jaarlijks weêrkeerende vastendagen ook nog tweemaal per week vastendagen en wel op Maandag en Donderdag. [1])

Niet ieder behoefde deze dagen te onderhouden, maar ze werden stipt in acht genomen door de mannen, die door wettische vroomheid bizonder heilig wilden worden — daarom meende de Farizeër uit de gelijkenis ook 't volste recht te hebben zich op dat tweemaal vasten te kunnen beroemen.

---

[1]) Volgens de Overlevering zou Mozes op een Donderdag op den berg der wetgeving zijn geklommen en op een Maandag daarvan zijn neergedaald.

Maar er werd onder Israël ook anders gevast.

De vrome Anna deed 't eveneens. Zij week niet uit den tempel „met vasten en bidden God dienende nacht en dag".[1])

De discipelen van Johannes den Dooper vastten zelfs veelvuldig en 't verwondert ons niet. Johannes, die zelf uiterst sober was in zijn levensopenbaring, was de strenge prediker, die het volk aanspoorde tot boete en bekeering, tot verootmoediging en schuldbelijdenis, tot onderwerping van 't vleesch aan den geest. Hier is het vasten wel zeer op zijn plaats als uiterlijke openbaring van de ernstige stemming der ziel, als middel om het gebed krachtig te maken, het gebed, geboren uit den nood der ziel.

En hoe was nu de verhouding van onzen Heere Jezus zelf tegenover het vasten ?

't Is al aanstonds opmerkenswaard, dat de Heiland zelf gevast heeft — evenwel lezen we er slechts éénmaal van. Nadat Hij gedoopt is, wordt Hij door den Geest, waarmede Hij gezalfd en tot zijn Messias-ambt toegerust was, naar de woestijn uitgeleid. Daar vast Hij veertig dagen en veertig nachten. De eischen van het lichamelijk leven worden gedurende die periode teruggedrongen. „Christus heeft dezen tijd ongetwijfeld doorgebracht met gebed, met de overdenking van Zijn Middelaarswerk, de overdenking van het Woord Gods." [2])

Natuurlijk was dit een heel bizonder vasten, zooals de Statenvertalers zeggen „een mirakuleus vasten" dat dan ook niet voor navolging vatbaar is, evenmin als het vasten van Mozes en Elia [3]).

De vraag ligt nu voor de hand : waarom lezen we maar zoo weinig over vasten van den Heere Jezus en zijn jongeren ?

De Heiland heeft zelf dit raadsel opgelost in het antwoord,

[1]) Lukas 2 : 37.

[2]) Het Heilig Evangelie volgens Mattheus, uitgelegd door Dr F. W. Grosheide, 1922, bl. 33.

[3]) De Roomsche Kerk doet dit vasten na. Haar regel is immers: „Omnis Christi actio nostra est instructio".

dat Hij gaf aan de discipelen van Johannes, toen ze tot Hem gekomen waren met de vraag: „Waarom vasten wij en de Farizeën veel, en Uwe discipelen vasten niet?"[1])

Jezus' antwoord is tweeledig.

Eerst zegt Hij: „Kunnen ook de bruilofstkinderen treuren, zoolang de bruidegom bij hen is?

Maar de dagen zullen komen, wanneer de bruidegom van hen zal weggenomen zijn, en dan zullen zij vasten."[2])

Het vasten is op zijn plaats in dagen van droefheid. Alles heeft een bestemden tijd: er is een tijd om te weenen en een tijd om te lachen. 't Is *nu* voor Jezus' discipelen de bruiloftstijd. Op een bruiloft hoort 't vasten niet thuis.

Maar de Heiland verwerpt toch niet *alle* vasten. 't Moet echter geschieden op den juisten tijd en die tijd zal ook eenmaal voor de discipelen aanbreken. [3])

Het tweede gedeelte van het antwoord wordt zeer verschillend verstaan.

't Luidt: „Ook zet niemand een lap ongevold laken op een oud kleed; want deszelfs aangezette lap scheurt af van het kleed, en er wordt een erger scheur. Noch doet men nieuwen wijn in oude lederzakken, en de wijn wordt uitgestort, en de lederzakken verderven; maar men doet nieuwen wijn in nieuwe lederzakken, en beide tezamen worden behouden."[4])

De fout van Johannes' jongeren was, dat ze twee ongelijksoortige dingen wilden verbinden. In hetgeen Jezus predikte

---

[1]) Mattheus 9: 14b.

[2]) Mattheus 9: 15.

[3]) Zoo is 't antwoord duidelijk. De Kantteekening op Matth. 9: 15 kunnen we niet volgen. Ze luidt: „Christus wil met deze gelijckenissen te kennen geven, dat sijne discipelen noch al te teer ende swack waren". 't Is toch onbegrijpelijk, dat Jezus *zijn* discipelen zooveel teerder en zwakker zou schatten dan de jongeren van Johannes. Daarom achten we ook Calvijn's uitlegging minder juist: „Christus wilde namelijk het een weinig gewennen om meer te kunnen verdragen, en hun geen meerdere last opleggen, vóór dat zij meerdere kracht hadden verkregen." (Calvijn, Evangeliën, Brummelkamp II bl. 45).

[4]) Matth. 9: 16, 17.

werkten nieuwe krachten. Die nieuwe inhoud vroeg om nieuwe vormen. De prediking van het Evangelie der vervulling was onbestaanbaar met het vasthouden aan den dienst der schaduwen. Hieruit blijkt dus, dat *in het Oud Testamentisch vasten een element zat, dat tot den ceremonieelen dienst behoorde.*

Dat element was: de afbeelding der droefheid over de zonden.

Dr. F. W. Grosheide zegt: „Als onverplicht ceremonieel vasten past het niet in de periode der vervulling, die met Jezus is aangebroken."

En even verder: „Wel kan er in de toekomst nog een of ander uit die ceremonieele wet worden volbracht, i. c. het vasten, maar dan met andere bedoeling b.v. als uiting van droefheid". [1])

Neen — Jezus heeft het vasten niet geheel willen afschaffen.

In de Bergrede onderwijst hij zelfs zijn leerlingen over de wijze, waarop ze moeten vasten.

„En wanneer gij vast, toont geen droevig gezicht...... Maar gij, als gij vast, zalft uw hoofd, en wascht uw aangezicht." [2])

Het vasten, evenals het bidden en het aalmoes geven, is een zaak tusschen God en de ziel. 't Mag niet geschieden om daardoor lof van de menschen te oogsten. Daarom moet men er bij anderen geen opzien door verwekken.

„Opdat het van de menschen niet gezien worde, als gij vast, maar van uwen Vader, die in het verborgen is; en uw Vader, die in het verborgen ziet, zal het u in het openbaar vergelden." [3])

Uit deze plaats blijkt wel zeer duidelijk, dat het ware vasten den Heere welgevallig is — immers Jezus verklaart het voor

---

[1]) Kommentaar op Mattheus, bl. 114.

[2]) Matth. 6: 16, 17. De Heiland zegt ὅταν δε νηστευητε, waarin de veronderstelling ligt, dat zijn jongeren ook in bepaalde gevallen vastten.

[3]) Matth. 6: 18.

een geloofsdaad, die vergelding bij zijn Vader verwerft, waaraan Deze uit genade een loon wil verbinden. [1])

Ten slotte vraagt nog één plaats uit het onderwijs van Jezus bespreking.

Een vader had de discipelen gesmeekt uit zijn maanzieken zoon den duivel uit te werpen. Zij stonden echter machteloos tegenover den jongen. Jezus echter bestraft den duivel, zoodat hij van den jongen uitgaat en deze van dat oogenblik af genezen is.

De jongeren vragen dan den Meester: „Waarom hebben wij hem niet kunnen uitwerpen?" En dan geeft Jezus het merkwaardige antwoord: „Dit geslacht kan nergens door uitgaan, dan door bidden en vasten."[2])

Dit is een sterk bewijs, dat Jezus wel waarde heeft gehecht aan het vasten. Zelfs groote waarde!

Immers naast 't gebed wordt het vasten door Hem genoemd als het machtige wapen, waarmede de satan moet worden bestreden.

In het Apostolisch tijdvak komt het vasten voor, zoowel 't persoonlijk vasten als 't vasten van de gemeente, wanneer oogenblikken aanbraken, waarop belangrijke handelingen plaats grepen.

Wat 't laatste vasten betreft — in de gemeente van Antiochië zijn eenige profeten en leeraars te zamen in godsdienstige vergadering. Zij zingen, bidden, spreken over Gods Woord, maar ook *vasten* zij met elkander. En terwijl ze zoo in een bidstond bijeen zijn, waarmee het vasten verbonden is, zegt de Heilige Geest: „Zondert mij af beiden Barnabas en Saulus".[3])

---

[1]) „De vergelding niet voor het vasten, maar in verband met de boetvaardigheid." (Grosheide in zijn Kommentaar, bl. 78).

[2]) Markus 9 : 29. We bespreken dit verhaal niet in verband met Matth. 17, omdat het vers, waar 't voor ons op aankomt (vs. 21), in gezaghebbende handschriften ontbreekt. Waarschijnlijk — zegt Dr. Grosheide — is het vers ingelascht uit Mk. 9 : 29.

[3]) Hand. 13 : 2.

De Heilige Geest kiest dus juist het oogenblik van bidden en vasten.

Barnabas en Saulus zijn terstond bereid te gehoorzamen. Ze gaan heen, maar eerst weer: een gemeenschappelijk vasten. [1])

Het verkiezen van ouderlingen in de verschillende gemeenten wordt voorafgegaan door een gemeenschappelijk vasten. „En als zij hun in elke gemeente met opsteken der handen ouderlingen verkoren hadden, gebeden hebbende met vasten, bevalen zij ze den Heere, in welken zij geloofd hadden."[2])

Paulus heeft gevast in zijn persoonlijk leven. „Als dienaars van God maken wij ons zelven in alles aangenaam in arbeid, in waken, in vasten".[3])

Hij heeft ook raad gegeven aan hen, die plan hadden te vasten en heeft hun voorgeschreven: „Onttrekt u elkander niet, tenzij dan met beider toestemming voor een tijd, opdat gij u tot vasten en bidden moogt verledigen."[4])

Uit deze bespreking van de Schriftuurlijke gegevens blijkt, dat het vasten gebruikelijk was niet alleen onder het Oude maar ook onder het Nieuwe Verbond. Er is echter verschil in vasten tusschen het Oude en Nieuwe Verbond, omdat in het O. T.isch vasten ook een ceremonieel element lag.

Dit element is door Jezus uit het vasten uitgelicht.

Maar hij handhaaft het vasten als vrijwillige onthouding in drukkende levensomstandigheden.

In de na-apostolische kerk komt helaas al spoedig de nei-

[1]) Hand. 13: 3.

[2]) Hand. 14: 23. In Hand. 27: 9 „En als er veel tijd verloopen en de vaart nu zorgelijk was, omdat ook de vasten nu voorbij was . . .", is „de vasten" alleen tijdsbepaling. 't Was reeds na den grooten Verzoendag en dus de gevaarlijke tijd: de nachten lang, veel stormen, door mist het uitzicht bemoeilijkt.

[3]) 2 Kor. 6: 5. Vlak na zijn bekeering heeft hij gedurende drie dagen niet gegeten en niet gedronken. (Hand. 9: 9).

[4]) 2 Kor. 7: 5a.

ging op om door wettelijke voorschriften het vasten te binden aan beptalde dagen en uren.

In de Διδαχη των ᾽αποστολων komt reeds het bevel voor: „Uwe vasten zullen niet zóó geordend zijn als die der huichelaars, want deze vasten op Maandag en Donderdag. Maar gij zult op Woensdag en Vrijdag vasten". [1])

Ook eischt deze Kerkenordening het vasten ter voorbereiding van den doop bij den doopeling, en hem, die den doop bedienen zal.[2])

Maar er is eerst nog een sterk verzet tegen op-bepaalde-dagen-waargenomen, uiterlijk vasten.

In „De Herder van Hermas" wordt nog alle vasten op wettelijk-voorgeschreven dagen verworpen en nadruk gelegd op de gesteldheid der ziel onder het vasten.

„Heere, zeide ik, ik vast." — „Welk vasten, zeide hij, is het, die gij vast?" — „Heere, zeide ik, ik vast zooals ik het gewoon ben."

— „Gij weet niet, zeide hij, hoe men den Heere vast; deze onvruchtbare vasten, die gij hem vast, beteekent niets." — „Heere, zeide ik, waarom zegt gij dit?" — „Ik zeg u, zeide hij, dat dit geen vasten is, die gij meent te vasten; maar ik zal u leeren, wat een den Heere welgevallige en volledige vasten is.

Luister zeide hij: God verlangt zulk een ijdel vasten niet; want die zoo Gode vast, doet niets voor de gerechtigheid. Vast Gode zulk een vasten: doe niets kwaads in uw leven, en dien den Heere met een rein hart, houdt zijne geboden, terwijl gij wandelt naar zijne voorschriften; dat geen enkele booze begeerte in uw hart opkome. Vertrouw op God. Indien gij dit doet, Hem vreest, u van alle booze handelingen onthoudt,

---

[1]) Διδαχη VII, 12, geciteerd in het artikel: „Het Vasten in het N. T." Stemmen voor Waarheid en Vrede jrg. 1899 bl. 104. Woensdag en Vrijdag werd gekozen in verband met Jezus' lijden en dood. Eigenaardige redeneering! Alsof het huichelachtige van 't vasten van den Farizeër gelegen was in den *dag*, waarop hij dit deed!

[2]) VII, 4, medegedeeld door Ds. F. Kramer in „Het Gebed, 1905, bl. 159.

dan zult gij Gode leven ; en indien gij dit doet, houdt gij een groote en Gode welgevallige vasten. [1])

Toch pleit de schrijver niet voor een afschaffing van 't vasten in engeren zin — hij beschouwt het zelfs als een overtollig goed werk : „Indien gij iets goeds doet buiten het gebod Gods om, zult gij u overvloediger heerlijkheid verwerven, en gij zult bij God meer in eere zijn dan gij zoudt geweest zijn.... Zoo moet gij doen : na volbrenging van het geschrevene moogt gij op den dag, waarop gij vast, niets gebruiken dan brood en water.

Als gij het bedrag der kosten, die gij op dien dag zoudt willen maken voor de spijzen, die gij zoudt willen eten, hebt opgerekend, moet gij dat aan een weduwe of een wees of een arme geven." [2])

In 154 verzet de bisschop van Rome zich nog tegen het vasten vóór Paschen, dat toen in andere kerken gewoonte was geworden. [3])

Maar in den loop der derde eeuw werd het vasten opgenomen onder de wettelijke kerkelijke bepalingen. Vooral Tertullianus heeft op de deformatie van het vasten invloed gehad. Zijn rigoristisch standpunt treedt ook aan den dag in zijn strenge opvatting van het vasten, dat hij als een opus supererogationis beschouwt. [4])

Vrijwillige zelfkastijding — meent hij — kan de goddelijke straf opheffen.

In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi deus, crede, parcet. [5])

Augustinus heeft hooggestemd den lof van het vasten be-

---

1) Aangehaald uit : De geschriften der Apostolische Vaders, bewerkt door Duker en van Manen „De Herder van Hermas", Gelijkenis V hoofdstuk I. Zie ook den Barnabas-brief hoofdstuk III.

2) T. a. p. Gelijkenis V hoofdstuk III.

3) Th. Zahn, Skizzen aus dem Leben der Alten Kirche[3], 1908 bl. 360.

4) In zijn geschrift „De jejunio."

5) Geciteerd bij Fr. Loofs, Dogmengeschichte, bl. 166 uit „De paenit." 9 bl. 365.

zongen: „Zoo reinigt het vasten de zielen; heft de zinnen omhoog, brengt het vleesch en den geest ten onder; verwekt een berouwvol en nederig hart; verdrijft de nevelen der begeerlijkheid; verdooft de vlammen der onkuischheid, en ontvonkt het vuur der heilige liefde; het matigt onze lusten, beteugelt onze hartstochten, en zet een perk aan onze begeerten. Door 't vasten weêrhielden de Ninevieten Gods rechtvaardigen toorn, tegen hen opgerezen, zoodat hij niet losbarstte om hen te straffen. Door het vasten verkregen de kinderen Israëls, toen zij hunne zielen voor God verootmoedigden, hulpmiddelen tegen hunne rampen" [1]) enz.

De deformatie van het vasten heeft zich in de kerk voortgezet.

Het vasten werd als een verdienstelijk werk beschouwd. „Ieiunium est utile ad satisfaciendum Deo, vel ad eum placandum" durft Bellarminus zelfs te zeggen. Het vasten werd losgemaakt van 't oorspronkelijk doel; 't werd op zichzelf gesteld en kreeg een doel in zichzelf.

Ook werd 't vasten in de kerk van Rome nauwkeurig geregeld.

---

[2]) Geciteerd bij B. Pictet, De Christelijke Zedekunst, vertaald uit 't Fransch door Fr. Halma, 1720, deel I bl. 284. (Pictet, hoogleeraar te Genève, schrijft nuchter en gezond over het vasten. IV B hoofdstuk VI.)

Augustinus zegt echter ook — in Tractat. 17: „Het vasten der Christenen moet veel meer naar den geest, dan naar het lichaam betracht worden.

Het grootste vasten is: zich van ongerechtigheden en de ongeoorloofde wellusten der wereld onthouden. 't Volmaakt vasten is alle goddeloosheid te verzaken en matig, rechtvaardig en godvruchtig te leven."

Vroeger had reeds Origenes in een preek over Leviticus geschreven: „Wilt ge, dat ik u aanwijs, welk vasten gij houden moet? Vast van alle zonden, houdt geen maaltijd van boosheid; proeft op geenerlei wijze van den wellust; verhit u niet van den wijn der ontucht; vast door u te onthouden van booze werken, woorden en gedachten."

Hieronymus spreekt de wijze woorden: „Wat nuttigheid heeft het, dat wij geen wijn drinken, indien we dronken van wraakzucht en gramschap zijn? De onthouding en dooding des lichaams zijn uitstekende en voortreffelijke deugden, wanneer de geest zich tegelijkertijd van misdrijven en zonden onthoudt."

Sommige vastentijden waren voor ieder geloovige verplichtend, maar er waren ook vastendagen, die niet tot de kerkelijke geboden behoorden. De onderhouding van deze laatste dagen gold als oververdienstelijk.

Het aantal vastendagen nam allengs zóó toe, dat men de tijden vaststelde, waarop niet gevast werd en die tot vreugdetijden stempelde.

De Reformatoren hebben met geheel dit wettisch stelsel van verplicht en verdienstelijk vasten gebroken.

Dit wil echter niet zeggen, dat zij het gansche vasten hebben afgeschaft. Zij hebben ook het vasten gereformeerd.

Luther heeft het gewaardeerd als een middel om over 't lichaam de tucht te bewaren en den geest te hulp te komen

Calvijn schreef uitvoerig over het vasten en beval 't aan als hulpmiddel tot een godvruchtig leven. [1])

Ongetwijfeld had hij ook een oog voor het misbruik, dat van 't vasten kan gemaakt worden.

Hij waarschuwt : het voornaamste is niet het vasten, maar de gezindheid des harten. Steeds moet gedacht aan Joël's woord, dat men het hart en niet de kleederen moet scheuren. In 't vasten op zichzelf moet men dan ook niets verdienstelijks zoeken. Men moet steeds letten op het doel, dat men met 't vasten wil bereiken.

Ook moet men 't vasten niet overdrijven en 't beschouwen als een van de voornaamste goddelijke werken.

Calvijn ziet een drieledig nut in het vasten : 1o. het ten onder brengen van 't vleesch, opdat 't niet dartel worde ; 2o. het beter bereid zijn tot gebeden en heilige overdenkingen ; 3o. het bewijs voor Gods aangezicht van onze verootmoediging. [2])

Breed heeft over 't vasten Voetius geschreven in 't onderdeel van zijn zedeleer, de ascetiek, waarin hij de methode en de beschrijving geeft van de oefeningen der vroomheid.

---

[1]) Institutio boek IV.

[2]) Inst. IV 12, 15.

De praktijk van het vasten werd dan ook beoefend.

Vast- en bededagen werden uitgeschreven, wanneer de tijdsomstandigheden daartoe drongen.

Opmerkelijk is echter hoeveel moeite steeds wordt gedaan om de gedachte, alsof in 't vasten op zichzelf iets verdienstelijks lag, uit de gemeente te bannen.

De Biddagsbrieven hebben dikwijls de clausule: „zonder eenig waan van verdienste".

In de Confessie van Würtemberg — van 1552 — wordt wel uitgesproken dat „gebed, vasten, aalmoezen, vlijtig zijn te onderhouden", maar dan volgt onmiddellijk de waarschuwing: „maar in de verste verte niet om door derzelver verdienstelijkheid God te voldoen voor onze zonden."

De Confessio Helvetica bevat over 't vasten deze schoone woorden: „Alle vasten moet voortkomen uit vrije beweging, uit den drang van den waarachtig ootmoedigen geest, maar niet om den lof of gunst van menschen na te jagen, veel minder nog opdat daardoor de mensch de gerechtigheid zou verdienen. Wie dan vaste, doe het om het koesteren des vleesches weg te nemen en vuriger den Heere te dienen."

Wat de vastendagen betreft — drie Synodes hebben antwoord gegeven op de vraag, hoe die dagen moesten gehouden worden.

De Synode van Dordrecht — in 1574 gehouden — bepaalde: „Is besloten datmen op den vastdaghen eenerleij forme houden zal, Eerstelick salmen de Ghemeijnte t'samen roepen ende eenighen text voornemen ende verclaren, ende vierighe ghebeden voor ende naer ghebruijcken. Ende om sulx beter te doen salmen 't volck tot abstinentie van spijs ende dranck ende anderen toeghelaten dinghen vermanen. Men sal 't volck oock vermanen inden tempel te blijven sonder nochtans iemandt hier toe te dwinghen".

De acta der Nat. Synode van Dordrecht — in 1578 gehouden — geven in Cap. XXII deze aanwijzing:

74. In tyden van oorloghe pestilentie diere tyden sware vervolghinghen der Kercke ende andere openbare ellen-

dicheden salmen een vasten met bidden aenstellen ende heylighen door raet der Kercke ende bewillinghe der Ouerheyt soo dat gheschieden kan. Alsoo dat de Ghemeynte haer van het ghewonelicke voetsel ende tydelicke handelinghe onthoudende totten auont toe, met bidden, het woordt Gods te hooren, de Heyl. Schrifture te lesen ende andere heylighe oeffeninghen hare boetveerdicheyt ende ghelooue betuyghe, ende in der warer godsalicheyt toeneme. Dogh sal het raedtsamer syn het vasten op andere daghen dan op den Sondagh te heylighen.

Ten slotte: onder de particuliere vragen der Nat. Synode van Middelburg (1581) vindt men ook de vraag: Hoemen de vastdaghen houden sal?

Dit antwoord wordt gegeven:

Die Ghemeente sal het ghewoonlick ghebruyck der spysen, mitsgaders die handelinghe tot desen leuen dienende, onderlaeten ende den ganschen dach tot den Auont toe, int gehoor ende lesen des godtlicken woordts, ende mit fuyrige gebeden, ende ander heylige oeffeningen toebringen.

In aansluiting aan Hand. 14 : 23 kende de kerk ook in vroeger dagen het vasten bij gelegenheid van de verkiezing van ambtsdragers.

De Dordtsche Synode van 1574 nam *deze* bepaling onder hoofdstuk XXIII in haar Kerkenordening op:

Aengaende t'vasten ende bidden omtrent de verkiesinghe der Dienaren is besloten dat wanneermen handelt van eenen seeckeren Dienaer des woordts te verkiesen die der Kercke Godts van te vooren ghetrouwelick ghedient heeft, datmen niet en sal behoeuen eenich vasten te houden. Maer wanneermen vergaderen sal om te besien wie te verkiesen sij, soo salmen de lidtmaten der Ghemeijnte tot huijsvasten ende bidden vermanen, het welcke niet soo naw en sal behoeuen onderhouden te worden inde verkiesinghe der Ouderlinghen ende Diaconen.

Ook de Dordtsche Kerkenorde van 1618—1619 bepaalde,

dat de verkiezing van de Dienaren des Woords „na vooraf-gaande vasten en bidden geschieden za l." [1])

Langzamerhand is echter het vasten in onbruik geraakt.

Ook werden geen vastendagen meer gehouden.

In den eersten tijd van de Afscheiding scheen 't, of ze weer in eer hersteld zouden worden.

De kerken der Scheiding waren aan vervolging blootgesteld — er kwam behoefte aan een dag van gebed en vasten.

Ds. Scholte spoorde er toe aan. Den 19den Mei 1835 — zoo werd vastgesteld — zou de vast- en boetedag plaats hebben.

Ook in 1836 werd op aandrang van de Synode der Chr. Geref. Kerk onder het kruis een algemeene dank-, vast- en bededag gehouden. [2])

Maar later zwijgt de geschiedenis over vastendagen, ja over 't vasten in 't algemeen. [3])

Thans herinnert aan het vasten alleen nog de naam „Vast- en Bededag." Het vasten zelf behoort in de Protestantsche Kerken tot het verleden.

Is dit nu te verdedigen, dat ook de Gereformeerde Kerken geheel met het vasten hebben gebroken, zoodat zelfs vreemd wordt opgezien, wanneer 't van den kansel wordt besproken en aanbevolen?

Ons dunkt van niet.

Natuurlijk pleiten we niet voor het wettelijk vasten op jaarlijks weerkeerende dagen — het vasten moet zijn oorzaak vinden in bizondere omstandigheden. Zelfs de oude vastendagen

---

[1]) Later is het woord „vasten" weggevallen, „aangezien het feitelijk reeds sedert lang in onbruik is gekomen."

[2]) Deze bijzonderheden zijn ontleend aan Ds. F. Kramer „Het Gebed", bl. 169, 170.

[3]) Van Dr. W. v. d. Bergh — wel genoemd „het geweten der doleantie" — wordt meegedeeld, dat hij dagen en nachten in het gebed kon doorbrengen, zonder spijs of drank te gebruiken. Dat dit zoo met nadruk wordt vermeld, bewijst dat we hier met een uitzonderingsgeval te doen hebben.

wenschen we niet terug — al dat gereglementeerde werkt de onwaarachtigheid in de hand.

'k Geloof ook niet, dat de verkiezing van ambtsdragers *in onzen tijd* een handeling is, waaraan 't vasten behoort vooraf te gaan.

Ook zien we de gevaren, die uit het vasten kunnen voortvloeien.

Dat het vleesch, een tijdlang teruggedrongen, straks met grooter kracht zijn rechten meent te moeten opeischen! De verzoeker achtte het geschikte oogenblik gekomen om Jezus aan te vallen, toen Deze eenigen tijd vastende had doorgebracht. [1])

Maar dit feit zegt alleen, dat we biddend de gevaren moeten zoeken te ontwijken — het zou onverantwoordelijk zijn 't vasten om zulk een reden te veronachtzamen.

Het vrijwillig vasten schijnt ons voor de gemeente aanbevelenswaardig.

Natuurlijk moet er dan een bepaalde aanleiding voor zijn.

Want de *noodzakelijkheid* om te vasten moet gevoeld worden. De *nood* moet er toe dringen.

In spannende dagen van oorlogvoeren zou een kerkelijke vergadering tot bidden en vasten kunnen opwekken.

Maar in den regel zal het vasten toch een handeling moeten wezen, die zijn plaats heeft in het huiselijk en persoonlijk leven.

En dan kunnen verschillende oorzaken er toe aanzetten.

De behoefte om zich voor den Heere diep te verootmoedigen.

Dagen van zwaren rouw kunnen de noodzakelijkheid doen gevoelen. [2])

---

[1]) Bij de heidenen had 't vasten ook wel ten doel de zinnelijkheid *op te wekken.*

[2]) 't Getuigt niet van fijn gevoel bij gelegenheid van een begrafenis een overdadigen maaltijd aan te richten. Toch zijn de „begrafenismalen" bekend geworden. 't Heeft mij wel eens gehinderd, dat, onmiddellijk nadat een doode was uitgedragen, bij 't thuiskomen een fijne sigaar werd genoten, dus naar genot werd gevraagd.

Of dagen van angstaanjagende goddeloosheid en van afval, om door 't vasten het gebed te versterken en door het krachtig gebed de macht van den booze te overwinnen. Ten slotte kan 't vasten een middel zijn om het vleesch een breidel aan te leggen en binnen de juiste grenzen te houden.

Zóóveel zorg en zóóveel tijd moet in den regel — vooral door de huisvrouwen — aan de voorziening van de stoffelijke behoeften gegeven worden!

Zoo gemakkelijk nemen de vragen : ,,wat zullen we vandaag eten en wat zullen we drinken" een te breede plaats in 't leven van den Christen in.

In 't algemeen moet ons leven sober blijven.

Nu onze kerk niet meer alleen bestaat uit kleine luyden, maar ook vele rijken tot haar behooren, loopt ze gevaar een stuk wereldsch leven in zich op te nemen.

Ook een te weelderig leven is zonde voor God.

Ernstig waarschuwt de Apostel Johannes ons voor de begeerlijkheid des vleesches en de grootschheid des levens, die niet uit den Vader zijn.

Van den rijken man uit de gelijkenis lezen we niet, dat hij in ontucht en dronkenschap leefde — alleen dit : hij was gekleed met purper en zeer fijn lijnwaad, levende allen dag vroolijk en prachtig.

Naar het bevel van den Apostel zullen de geloovigen rechtvaardig en godzalig, maar ook *matig* leven in deze tegenwoordige wereld. [1])

---

[1]) Titus 2 : 12.

KRONIEK.

Medewerking aan liberale bladen. — Te druk bezet. — Bouwen en Bewaren.

Van den wijzen Xenocrates is het woord bewaard: „Het heeft mij dikwijls berouwd, gesproken te hebben; maar gezwegen te hebben, zelden."

Er zou een aanwijzing voor Kroniekschrijvers of redacteuren in kunnen liggen, om naar het stille leven van den vergeten burger te verlangen.

Het zou naar veler oordeel ook volstrekt niet kwaad zijn, als het aantal kranten, boeken of tijdschriften wat slonk.

Een paar eeuwen geleden mocht er reeds overdrijving liggen in het onderschrift bij het portret van den bekenden geleerde: „Al wat in boeken staat, is in uw hoofd gevaren", zoo iets zou men thans in 't geheel niet meer durven zeggen.

Maar ik heb den ouden Griek niet aangehaald om het misbruik van den drukinkt te gispen.

De reden is deze, dat mijn vorige Kroniek aanleiding heeft gegeven tot een debat, dat ik liever althans in deze maandelijksche Kroniek had vermeden.

Ik had met instemming het oordeel van de Groningsche Kerkbode geciteerd over de medewerking aan de Vrijzinnige pers en er als mijn meening bijgevoegd, dat de groote bladen de rubriek Kerknieuws maar hadden na te gaan, om betrouwbare gegevens te verkrijgen omtrent ons kerkelijk leven.

Mijn geachte ambtsgenoot uit Z.-Beijerland schrijft me daarover een brief, na welks lezing ik zoo ongeveer in den geest van Xenocrates ben gaan denken. Niet zoozeer omdat ik het debat op zichzelf schuw, maar omdat ik wat bevreesd ben, dat de proportiën van deze veelszins onverkwikkelijke

historie, door ons schrijven over en weer nog grooter zouden kunnen worden, dan ze ongelukkigerwijze al zijn.

Maar ik wil in collegialiteit jegens Dr. v. d. Vaart Smit niet te kort schieten en neem daarom het zakelijke uit zijn correspondentie hier kort over.

„Eén element in je redeneering is onvolledig, als je de „neutrale pers verwijst naar de rubriek Kerknieuws van „onze pers. Daartegen heeft de neutrale pers (niet *ik* „natuurlijk) de volgende harerzijds gerechte bezwaren :

„1o. Ook al nemen zij uit de rubriek Kerknieuws der „Chr. pers over — zij moeten toch een man van *die be-„paalde richting* hebben, die voor hen „uitzoekt" en „toe-„licht" zoo noodig. Objectieve voorlichting vereischt dat „huns inziens.

„2o. Ze nemen echter *niet* over. Ze willen het uit de „*eerste* hand hebben en kunnen zij het niet officieel krij-„gen, dan zoeken zij *desnoods* anonymi, zoo goed van „positie en naam als ze kunnen krijgen. Terugtrekken b.v. „door mij zou dus beteekenen: terugkomst van de anonymi. „En dan verloren we het recht van spreken, daar zij dan „zeiden : als men niet kan „avoir ce qu'on aime, on doit „aimer ce qu'on a. Votre faute, messieurs !" Stellen wij „prijs op goede voorlichting in de liberale pers, dan moe-„ten we zelf bereid zijn deze te geven. Het is utopie als „ge zegt : Ze moeten het maar overnemen. Want — dat „*doen* ze niet, en ze *willen* het niet. En daar hebben ze „van hun kant gelijk in. Ze zijn veel *grooter* dan onze pers, „en ze willen óok veel meer beschouwing en toelichting „hebben dan onze pers bevat...... Ze willen ook niet „*onafhankelijk* zijn van onze pers.

„3o. Onze Geref. menschen willen het *zelf* niet, dat „Gereformeerde voorlichting daar ontbreekt...... daar is „bereidwilligheid genoeg bij velé Gereformeerden om die „voorlichting te geven Doch dan zijn het *anonymi*. En dat „juist heb ik willen dooden, en ik houd dit er nu uit......"

Dr. v. d. Vaart Smit vindt in De Heraut van 24 Maart eenigen steun in dit zijn preeken voor eigen parochie, wanneer prof. H. H. Kuyper naar aanleiding van het gevoelen van Marnix dat we in onze vorige Kroniek met instemming noemden, het volgende neerschrijft:

„Een absoluut ostracisme ten opzichte van het schrijven in liberale bladen is voorzoover we weten door niemand onzer vooraanstaande mannen bepleit of in practijk gebracht. Al zijn we even warme en besliste voorstanders als Marnix van onze Christelijke pers, toch meenen we, dat men daarom nog niet als regel kan stellen dat elke medewerking of elk schrijven van een artikel in een liberaal blad voor een Christen ongeoorloofd is......

En al weten wij wel, dat er zijn, die het abstentionisme zóó op de spits drijven, we achten dit toch niet juist. Bovendien moet men wel eens van twee kwaden het minst erge kiezen om grooter kwaad te voorkomen.

...Wanneer men door medewerking aan het kerkelijk nieuws voorkomen kan, dat deze pers allerlei hatelijke en onware berichten omtrent onze kerken verspreidt, dan kan dit, o. i. niet afgekeurd worden.

Ik kan gelukkig met een even ruim hart als dat van Marnix zeggen, dat ik er niet aan denk iemand te verketteren, die over de medewerking aan de liberale bladen anders denkt dan ik, vanuit mijn door de N. Rott. Crt. als eenigszins naïef gequalificeerd standpunt.

Zoo'n fel ostracist ben ik niet, dat ik zou afkeuren, wanneer af en toe iets door onze mannen in een liberaal blad gezet of rechtgezet werd.

In den zin n.l. zooals Dr. Kuyper er over schrijft.

Iets anders is de *vaste* medewerking, het aan een vrijzinnig als *geregeld* medewerker verbonden zijn.

Ik kan heel goed inkomen in Dr. Smits gedachtengang, maar ik hoor hem in zijn vriendelijken brief meer van uit de *utiliteit* dan van uit het *principe* redeneeren.

Waarom zijn er ook geen Gereformeerde Kerknieuws-medewerkers aan „Het Volk" ? Toch ook een Hoofdblad !

En een blad, waarin goede voorlichting nog meer gewenscht zou zijn, dan in de andere voorname pers.

Men vraagt het ons niet ; ik vermoed sterk, dat er niemand voor te vinden zou zijn.

De reden ligt voor de hand : De antithese ! Ongetwijfeld blijkt de grenslijn daar duidelijker gemarkeerd. Maar is ze, ik bedoel de antithese, niet even sterk aanwezig tusschen de „Vrijzinnige" pers en onze Christelijke dagbladen.

Als we zoo rijk waren, dat we een forsch dagblad met Morgen- en Avondeditie bezaten, waarin van de belangrijke gebeurtenissen en vergaderingen op kerkelijk en wetenschappelijk gebied een breed verslag werd gegeven, ik denk dat vele theologen die tegen hun zin op een „liberaal" blad geabonneerd zijn, het niet meer in huis moesten hebben.

En wat de *anonymi* betreft, waarin mijn collega zoo'n bezwaar ziet... ...welnu ik meen, dat nog voor ettelijke weken, voordat het befaamde stuk „Het masker af", in de Reformatie stond, zoo goed als geen enkele lezer van de N. R. C. wist, dat de, ik erken, degelijke en lezenswaardige stukken in dit Rotterdamsche blad van den geleerde uit Z. Beijerland waren.

Niet de anomyniteit op zichzelf is bezwaar ; ze is dit alleen als ze dient om pijlen in 't verborgene te schieten.

Al voel ik wat voor de motieven, die Dr. v. d. V. S. er toe aansporen om medewerker te zijn, ik zie ze niet als principieel, en daarom schaar ik me ook nu nog liever aan de zijde van Marnix. —

Het is echter tijd, dat ik mijn eventueele lezers om verschooning vraag, dat deze Kroniek zoo weinig op een Kroniek lijkt.

We hadden over feestelijke dingen willen schrijven.

Wel zijn we geen politiek tijdschrift, maar de Gereformeerde theologie staat toch in te nauwe betrekking tot de Antirevolutionaire partij om hier stilzwijgend aan haar vijftigjarig jubleum voorbij te gaan. We zijn er dankbaar en blij mede.

Wanneer dit Aprilnummer van Geref. Theol. T. verschijnt, zal de hoogdag in Utrecht reeds tot het verleden behooren.

Daar zijn ook heel wat dominees afgevaardigden van de partij geweest.

Het is eigenlijk jammer dat de Paaschweek geen veertien dagen telt. De partijvergaderingen, de Schooldagen en onze Predikantenconferentie zijn druk bezig elkaar in de wielen te rijden. Er zijn niet zoo weinig predikanten, die op alle drie gaarne of *noodig* tegenwoordig zijn.

We weten echter dan wel, hoe 't gaat.

„Zaken gaan voor 't meisje". En de predikantenconferentie wordt de dupe.

Althans wat oudere dominées komen er niet meer, of komen er nog moê van de andere vergaderingen, waar ze *moesten* aanwezig zijn.

Inderdaad we deelen de klacht over de meer dan bezette Paaschweek, die we meermalen van 't jaar hoorden uiten. Maar voor het verzetten van onze predikantenconferentie zal onder ons weinig worden gevoeld.

Het andere jubileum waarvan we in onze Kroniek gewag willen maken, is dat van het Meisjesblad „Bouwen en Bewaren", dat zijn 10en Jaargang is ingegaan, en daarmee een Weekblad wordt.

In dezelfde week waarin we het mooie feestnummer ontvingen van het Meisjesblad, aantrekkelijk door de pakkende artikelen en de portretten van zooveel bekende schrijvers en schrijfsters, hadden we een oolijke opmerking van prof. Blok gelezen over Mej. Joh.a Naber, die dezer dagen zeventig jaar werd. Hij spreekt er zijn blijdschap over uit dat Mej. Naber tot den rechtervleugel in de Vrouwenbeweging behoort. Hij merkt op :

> „Ik zou meenen dat de wereld op haar kop stond, als ik Mej. Naber in het Haagsche Centraal zag zitten met een pet op zwierige lokken, in een quasi-mannelijk costuum, met over elkaar geslagen beenen genietend van

een glas whisky en een zware sigaar, of als ik haar zou zien rijden in een optocht van „strijdende" vrouwen met een „sprekend" vrouwenvaandel... in de hand, zwaaiend naar de verbaasde volksmenigte.

Niets van dat alles! Zij is er van overtuigd dat vrouwen en mannen in constitutie en aanleg zeer van elkander verschillen en ieder der beide seksen haar eigen grenzen heeft......

Ik twijfel zelfs of zij bijzonder ingenomen is met het stemrecht van de vrouw en haar optreden in de „polletiek".

Ik zou dit woord voor onze Gereformeerde Meisjesbond kunnen overnemen. Waarlijk we zouden ook meenen dat de wereld op haar kop stond als we ook maar één meisje van den Bond, een meisje dat zich in den bloei van Bouwen en Bewaren verblijdt, zouden zien zitten op een manier als die prof. Blok van de geschiedschrijfster niet kan denken.

Dât is de zegen, dien onze Meisjesbond met zijn thans jubileerend blad ontvangt en verspreidt, dat „de haardvuren van Christelijke trouw en Christelijke liefde" door haar arbeid mede „brandende worden gehouden".

Het is zoo waar wat van deze Geref. Meisjesbeweging Dr Sebestyen in het jubileumnummer schreef: „Dit orgaan heeft een groote beteekenis, niet alleen voor het Calvinisme, maar ook voor het Nederlandsche volk; want de heerlijke Gereformeerde vrouwenziel openbaart zich er door en het „ewig weibliche" zal door *zijn* invloed ook in Nederland in een veredelden, verrijkten, want zuiver Christelijken vorm te voorschijn komen".

De taak der vrouw is van het grootste gewicht voor den opbouw en de bewaring der religie, schreef prof. Lecerf.

Men moet geen predikant zijn om dit niet in de practijk van zijn ambt menigvuldige keeren met dankbaarheid te aanschouwen en te ervaren.

We stemmen van harte in met de goede wenschen die voor den bloei van het blad en den bond in dit mooie nummer zijn geuit.

Daarop ziende, ja dan zijn er nog veel goede dingen in 't Israël van onzen tijd.

De grenzen verflauwen toch nog niet overal!

v. D.

RECENSIEN.

Om Gods heilig Woord. Een episode uit den jongsten strijd over het dogma der inspiratie, door *Prof. Dr A. G. Honig*, Hoogl. a. d. Theol. School. Kampen, J. H. Kok. 1929.

In dit geschrift, dat door Prof. Honig is opgedragen aan het studentencorps F. Q. I. en aan zijn oudleerlingen, behandelt de hoogleeraar de inspiratie-theorie van Reinhold Seeberg. Het is geschreven in den duidelijken en zuiveren stijl, dien we van Prof. Honig gewoon zijn, en met dezelfde vastheid van overtuiging en warmte van gemoed als zijn andere geschriften.

Eerst wijst de hoogleeraar op de Schriftbeschouwing van Schleiermacher en op die van Rothe, in wier lijn Seeberg zich beweegt. Daarna zet hij de inspiratie-leer van Seeberg uiteen, aan de hand van diens in 1908 verschenen brochure : Offenbarung und Inspiration. Hij geeft van den inhoud dezer brochure een helder overzicht ; een overzicht, dat uiteraard uitvoeriger is dan de weergave, die er door mij in mijn dissertatie van kon gegeven worden. Vervolgegns citeert hij enkele uitspraken uit Seebergs Christliche Dogmatik, waaruit blijkt, dat deze ook thans nog dezelfde inspiratie-opvatting huldigt. Deze opvatting : dat de inspiratie is de inwerking des Geestes tot het verstaan der Openbaring. „Darin, dass der Geist der Offenbarung in seinen ersten Zeugen das zutreffende, ausreichende und wirksame Verständnis der Offenbarung schafft, besteht die Inspiration."

Wanneer nu Honig aan het begin zijne bestrijding van Seebergs theorie de hoofdgedachte hiervan aldus weergeeft : „De inspiratie is het wekken van het intellectueel verstaan van de openbaring en haar inhoud" of m. a. w. „de inspiratie

is de geloofde en ervaren openbaring", dan is het eerste deel van dezen zin ongetwijfeld juist, maar kan ik het tweede deel moeilijk toestemmen. Zeker was er volgens Seeberg bij de geïnspireerden ook geloof in of ervaring van de openbaring, maar in de inspiratie ziet hij toch meer. Van geloof in of ervaring van de openbaring was er b.v. sprake bij allen, die Jezus' prediking geloovig aannamen, maar slechts aan weinigen hunner viel de inspiratie ten deel. En nog heden ten dage is er bij den christen geloof in of ervaring van de openbaring, maar de inspiratie behoort, ook volgens Seeberg, tot het verleden. Ik herinner mij dan ook niet, dat Seeberg ergens van de inspiratie deze definitie geeft. 't Is zijn definitie van het principium der dogmatiek.

In het critisch gedeelte toont Honig aan, dat de voorstelling van Seeberg onaannemelijk is en hij doet dit op zulk een wijze, dat ik gaarne nog wat langer naar hem zou hebben geluisterd en met eenige teleurstelling den zin las : „Er zouden wel meer argumenten tegen de stelling van den vermaarden hoogleeraar ingebracht kunnen worden, maar om niet al te uitvoerig te worden laat ik dit na."

Aan het slot zegt de schrijver, dat in de lijn van Schleiermacker—Rothe—Frank—Seeberg het bevredigende antwoord op de vraag, wat we onder de inspiratie te verstaan hebben, niet is te vinden en stelt hij tegenover de Schriftbeschouwing dezer theologen de artikelen, die onze Confessie over de H. Schrift bevat. En hij wijst een zevental hoofdbeginselen aan, die daarin „voor alle eeuwen, niet met schoolsche en geleerde termen, maar in gezalfde taal" zijn neergelegd.

Wij mogen Prof. Honig dankbaar zijn voor dit geschrift, waarin hij zich weer op zoo kloeke wijze voor den Bijbel als Gods heilig Woord op de bres stelt en zijn geloof in en zijn liefde tot de Schrift zoo ondubbelzinnig uitspreekt. Vinde het ook buiten den kring zijner studenten en oud-studenten talrijke lezers.

J. THIJS.

Een tweetal publicaties over de Archieven der Ned. Herv. Kerk.

Vóór ons ligt het 5de Verslag omtrent de Archieven der Ned. Herv. Kerk, door Dr. L. W. A. M. Lasonder, archivaris dezer Kerk, uitgebracht aan de Synode, alsmede een overdruk van een door hem in het Jaarboek voor de Ned. Herv. Kerk 1928 geschreven artikel over *Onze Kerkelijke Archieven in 1927*.

Beide geschriften geven, vooral in aansluiting aan de reeds eerder verschenen publicaties, een duidelijk overzicht van hetgeen de volijverige archivaris reeds ter zake der archieven tot stand heeft weten te brengen, doch tevens, met welke moeilijkheden hij hierbij te worstelen heeft. Ook in den kring der Ned. Herv. Kerk blijkt n.l. het hooge belang eener deugdelijke bewaring en verzorging der archieven nog verre van algemeen te worden ingezien. Er heerscht in dit opzicht, indien al geen totale onverschilligheid, dan toch veelal een bedenkelijke lauwheid, hetgeen vanzelfsprekend niet bepaald bevorderlijk is tot het bereiken van tastbare resultaten. Toch spreekt genoemd verslag daarnaast ook van een verheugende medewerking van sommige zijden, waardoor reeds tal van kostbare archiefstukken van een wis verderf zijn gered. Vooral in het streven van Dr. Lasonder er op gericht, de archieven der Kerken naar veilige bewaarplaatsen over te brengen, waarvoor — indien de Kerken zèlf over zulk een bewaarplaats niet beschikken — veelal de tijdelijke gastvrijheid wordt ingeroepen van de gemeentelijke of provinciale archieven.

Behalve over de bewaring der kerkelijke archieven, wordt in genoemd verslag ook gehandeld over den materieelen toestand der archieven, over den voortgang der inventarisatie, over hetgeen van de in de archieven berustende bescheiden, en over aanwinsten en verliezen. Over elk dezer hoofdstukken hier afzonderlijk te gaan handelen, valt uit den aard der zaak

buiten het kader van dit tijdschrift. We volstaan daarom met slechts het noemen ervan. Toch willen we gaarne hen, die ook in onze kerken met de zorg voor de archieven zijn belast, aanraden, van de geschriften van Dr. Lasonder kennis te nemen. Ze zullen daar menige opmerking in vinden, waarmede ze winst kunnen doen, en — wat het voornaamste is — ze zullen daardoor ongetwijfeld van het groot belang eener goede bewaring en inventarisatie der archieven worden overtuigd. Gelukkig immers begint ook onder ons — zij het langzaam — de overtuiging veld te winnen, dat het archiefwezen veel te veel verwaarloosd is en dat het hoog tijd begint te worden, daaraan méér aandacht te wijden, dan tot dusverre is geschied. Welnu, de lezing van genoemde geschriften kan mede tot het sterken dezer overtuiging bevorderlijk zijn.

„De stiefmoederlijke bedeeling" — aldus schreef Ds. G. van der Zee eens in dit tijdschrift, welk citaat door Dr. Lasonder, en thans eveneens door ons, met groote instemming wordt aangehaald — „ja de grenzelooze verwaarloozing „(inzake de archieven) werd oorzaak van de invoering van „het Reglement op de Kerkelijke Archieven. Hiermede zijn ze „echter niet gered. Er moet liefde tot deze zaak zijn, die tijd „en moeite kost, om de oude stukken uit hun schuilhoeken „te voorschijn te brengen, en dan zal dikwerf blijken, dat we „rijkelijk worden beloond".

Lisse. TH. RUYS Jr.

Ds. A. Schouten. **Naar de Voleinding.** Predikatiën over de Openbaring van Johannes Hfdst. 4 : 1—12 : 18.

Aalten, N.V. De Graafschap 1928.

Twaalf preeken, door hem voor de gemeente over de Openb. gehouden, heeft Ds. A. Schouten voor de pers bewerkt en bij zijn vijf en twintig jarig jubileum in Aalten der gemeente aangeboden. Ds. Schouten is alle oratorie vreemd. Hij heeft zich zelfs niet bij één van z'n preeken gewaagd aan

een thema en verdeeling. Toch wordt op goede wijze het Woord Gods ontsloten. Zijn preeken zijn verklaring èn toepassing van het Woord Gods en de bediening van de sleutelen des hemelrijks wordt in geen dezer preeken gemist. Daarom zijn zij in den eigenlijken zin bediening des Woords. Ds. Schouten heeft een eigen wijze van zeggen en verschilt daarin zeer van Dr. de Moor. De titel is goed gekozen. De uitgever stak dit met heldere letter gedrukte boek in een stemmigen band.

T. HOEKSTRA.

Voorlezingen over de Economie, door *Mr. P. A. Diepenhorst,* Hoogleeraar aan de V. U. te Amsterdam. Deel IV *Sociale Politiek.* 272 bl.
Zeist. N.V. G. J. Ruys' Uitgevers-Mij. 1928.

Bovenstaand boek is een vervolg op de reeds meermalen herdrukte reeks „Voorlezingen", die in deel I een overzicht geven over de Geschiedenis, en in deel II en III over de theorie der Economie. Het thans verschenen deel bevat 4 hoofdstukken en vormt een aanvulling en uitbreiding van de laatste twee deelen.

Achtereenvolgens worden behandeld : Sociale Verzekering, Actieve Handelspolitiek, Agrarische Politiek en Koloniale Economische Politiek. Elk hoofdstuk is voorzien van aanteekeningen, waarbij de litteratuur-vermelding een belangrijke plaats inneemt. Een uitgebreide Inhoudsopgave en een Register van Namen besluiten het werk.

Het geschrift beweegt zich geheel op het terrein der practische politiek. Theologische of religieuze vragen treden hier niet op den voorgrond. Een uitzondering hierop maakt Hoofdstuk I, waar in het kort wordt aangetoond, dat verzekering als zoodanig geenszins in strijd is met het Christelijk beginsel.

De onderwerpen, die de schrijver bespreekt, zijn zeer actueel. Wie zich op dit gebied wil orienteeren, neme kennis van zijn vlot en helder geschreven betoog.

's-Gr. L. L.

ONTVANGEN BOEKEN.

Dr E. Barnikol. Die vorchristliche und frühchristliche Zeit des Paulus.

Kiel. Walter G. Mühlau Verlag 1929.

Dr A. Kuyper Jr. De Band des Verbonds.

Rotterdam. W. Zwagers 1928.

A. Schouten. Naar de Voleinding. Predikatiën over Openb. 4—12.

Aalten. N.V. De Graafschap 1928.

Dr L. Lasonder. Onze kerkelijke archieven in 1927 Overdruk uit : Jaarboek voor de Ned. Herv. Kerk 1928.

Dr B. Wielenga. Het huis Gods.

Kampen. J. H. Kok 1929.

Uw Belijdenis beleven. Een woord over den socialen strijd onzer dagen aan hen die belijdenis des geloofs deden.

Chr. Nat. Vakverbond, Stadhouderslaan 45 Utrecht.

L. Coulange. Catéchisme pour adultes I Les dogmes.

Paris. Rieder, Place Saint-Sulpice 7.

A. Houtin. Courte Histoire du célibat ecclésiastique.

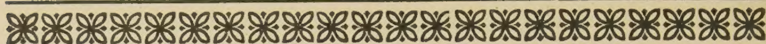
Paris. Rieder. 1929.

Dr H. W. van der Vaart Smit. De school van Karl Barth en de Marburgsche philosophie.

N.V. Ruys' Uitgevers-Mij. Zeist, 1929.

Dr C. E. Hooykaas. Tien Hoofdpunten van ons geloof.

Huis ter Heide. De Tijdstroom.

INHOUD VAN DEN 29STEN JAARGANG.

Artikelen.

Bladz.

— —

Recensiën.

— —